

HOWARD S. BECKER

Haricîler (Outsiders)

Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması

Outsiders

Studies in the Sociology of Deviance

Türkçe Söyleyen: Şerife Geniş - Levent Ünsaldı

Heretik'ten çıkmış diğer eserleri:

Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi (Writing for Social Scientists: How to Start and Finish Your Thesis, Book, or Article), Türkçe Söyleyen: Şerife Geniş, 2013.

Heretik'te yayına hazırlanan eserleri:

Tricks of the Trade (1998)

Telling About Society (2007)

Şerife Geniş: Lisans ve lisansüstü öğrenimini sırasıyla Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Illinois Üniversitesi (Urbana-Champaign) Sosyoloji Bölümlerinde tamamladı. Gaziantep Üniversitesi ve Illinois Üniversitesinde görev yaptı. 2011 yılından beridir Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde ve kitap bölümlerinde kentsel eşitsizlikler, küreselleşme, göç ve etnik kimlikler üzerine çalışmaları yayınlanmıştır.

Levent Ünsaldı: 1997 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Sosyoloji alanındaki yüksek lisans öğrenimini 2000 yılında Lille Üniversitesinde (Fransa) tamamlayan Ünsaldı, aynı alandaki doktora derecesini Paris Sorbonne Üniversitesinden 2004 yılında aldı. Belli bir süre aynı üniversitede post-doktora çalışmalarına devam etmiş ve eş zamanlı olarak Lille Üniversitesinde lisans düzeyinde çeşitli dersler vermiş olan Ünsaldı, 2010 yılından beri Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Ordu-Siyaset ilişkileri, ekonomizm eleştirisi, bilgi sosyolojisi, epistemoloji, bilim sosyolojisi ve sosyoloji tarihi temel ilgi ve çalışma alanlarıdır.

İçindekiler

Türkçe Baskıya Önsöz (Howard S. Becker).....	11
Teşekkür (Howard S. Becker)	19

BİRİNCİ BÖLÜM OUTSIDERS (HARİCİLER)

Sapkınlığın Tanımları	25
Sapkınlık ve Başkalarının Tepkileri	30
Kimin Kuralları?	37

İKİNCİ BÖLÜM SAPKINLIK TÜRLERİ: ARDIŞIK MODEL

Sapkınlığın Eş zamanlı ve Ardışık Modelleri	46
Sapkın Kariyerler.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ESRAR KULLANICISI OLMAK

Tekniği Öğrenmek	74
Etkileri Algılamayı Öğrenmek	76
Etkilerden Keyif Almayı Öğrenmek.....	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ESRAR KULLANIMI VE TOPLUMSAL DENETİM

Arz	90
Gizlilik	96
Ahlak	102

BEŞİNCİ BÖLÜM

SAPKIN BİR GRUBUN KÜLTÜRÜ: DANS MÜZİSYENİ

Araştırma	115
Müzişyen ve “Kazma”	117
Çatışmaya Tepkiler	123
Tecrit ve Kendini Ayırma	128

ALTINCI BÖLÜM

SAPKIN BİR MESLEK GRUBUNDA KARİYERLER: DANS MÜZİSYENİ

Şebekeler ve Başarı.....	137
Ebeveynler ve Eşler.....	148

YEDİNCİ BÖLÜM

KURALLAR VE KURALLARIN DAYATILMASI

Dayatmanın Evreleri	163
Bir Örnek: Esrar Vergisi Kanunu.....	169

SEKİZİNCİ BÖLÜM

AHLAK GİRİŞİMCİLERİ

Kural Yapıcılar.....	183
Ahlak Savaşçılarının Kaderi	188
Kural Uygulayıcılar	191
Sapkınlık ve Girişim: Bir Özet.....	198

DOKUZUNCU BÖLÜM

SAPKINLIK ÇALIŞMALARI

Sorunlar ve Duyarlılıklar	203
---------------------------------	-----

ONUNCU BÖLÜM

ETİKETLEME KURAMINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Kolektif Eylem Olarak Sapkınlık	221
Sapkınlığın Demistifikasyonu.....	230
Ahlaki Sorunlar	235

KAYNAKÇA	247
-----------------------	-----

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Günümüzde “sapkınlık” adı verilen alanı icat edenler kuşkusuz *Haricîler (Outsiders)* değildi. Benzer fikirler benden önce başka araştırmacılar tarafından da öne sürülmüştü (kitapta isimlerini andığım Edwin Lemert (1951) ve Frank Tannenbaum (1938) özellikle önemlidir). Ancak *Haricîler (Outsiders)* kendinden önceki yaklaşımlardan çeşitli açılardan farklıydı. Öncelikle, akademik metinlerde genellikle aşına olduğumuz dilden daha açık ve anlaşılır bir dille yazılmıştı. Bunu kendimi övmek için söylemiyorum. Hocalarım çok iyiydi. Tez danışmanım ve doktora sonrasında çeşitli araştırma projelerinde birlikte çalıştığım üstadım Everett Hughes açık ve anlaşılır bir dilde yazmak konusunda tam bir fanatikti. Aynı şeyi söyleyebilecek yalın kelimeler varken içi boş, soyut terimler kullanmanın çok gereksiz olduğunu düşünüyordu. Bu konuda beni sıkça uyarıyordu; öyle ki, sade ve yalın kelimeler, etkin ve kısa cümleler kullanarak yazmak bende refleks hâline geldi.

Benzeri pek çok sosyolojik metinden daha anlaşılabilir olmasının yanı sıra, *Outsiders*'in neredeyse yarısı saha araştırmasına dayalı bulgulardan oluşuyordu ve dönemin Amerikan üniversitelerindeki yeni kuşak öğrencilerin soyut kuramlaştırmalar-

dan çok daha “ilgi çekici” buldukları saha verilerini ayrıntılı bir şekilde kullanıyordu. Barlarda ve diğer “itibarlı düşük” yerlerde çalışan, bir tür romantizm atfedilen müzikler yapan müzisyenler ve bu müzisyenlerden bazılarının kullandığı esrar hakkında yazmıştım. Bu, o dönemde üniversite öğrencilerinin pek çoğunun denedikleri ve (tıpkı kitaptaki analizin öne sürdüğü gibi) etkilerinden keyif almayı öğrendikleri esrarın ta kendisiydi. Öğrenciler, kendi hayatları ile az ya da çok kesişen bu konular sebebiyle, madde kullanımı ve müzik alanındaki çalışmalara büyük ilgi duyuyorlardı. Bu durum, öğrencilerinin bu ilgilerini paylaşan pek çok hocanın kitabı okuma listelerine dâhil etmesine neden oldu. Dolayısıyla, *Hariciler (Outsiders)* daha genç kuşaktan öğrencilerin derslerde okuduğu bir tür standart metin hâline geldi.

Aynı dönemde başka bir şey daha oluyordu. Sosyoloji, eski kuramsal çerçevelerin sorgulandığı ve eleştirildiği dönemsel “devrimlerinden” birini yaşıyordu. O dönemde, yani 1960’ların başında, sosyologlar tipik olarak suçu ve diğer uygunsuz davranış biçimlerini insanları bu şekilde davranmaya iten şeyin ne olduğu sorusunu sorarak çalışıyorlardı. Neden bu insanlar genel kabul gören “normları” reddediyorlar ve “normal” hayatlar yaşamıyorlardı? Oysa sahip olduğumuz tüm kuramlar bize herkes gibi onların da normal bir yaşam tarzını kabul yönünde sosyalleştiklerini söylüyordu. O dönemin kuramları, temelde bu türden antisosyal davranışların asıl kökeni olarak düşündükleri sebepler noktasında birbirlerinden farklılaşıyorlardı. Bu sebepler aşırı alkol kullanımı, suça yönelme, madde kullanımı, cinsel aşırılık ve bunlara benzer uygunsuz davranışları içeren uzun bir liste oluşturuyordu. Bazıları, uygunsuz davranışlarda bulunan bu kişilerin ruh hâllerini hedef tahtasına oturarak -kişiliklerinde bunu (“bu” her ne ise) yapmalarına sebep olan birtakım bozukluklar olduğu varsayımından hareketle- onlara çeşitli tanımlamalar yapıyorlardı. Daha sosyolojik olan diğer kuramlar ise, insanların kendilerini içinde buldukları durumları ve erişmeyi amaç edinmelerinin öğretildiği ödüller ile bu ödüllere gerçek-

ten erişme ihtimalleri arasında bir uçurumun ortaya çıkmasına sebep olan koşulları ön plana çıkartıyordu. Bir “Amerikan Rüyası” olan sınırsız toplumsal hareketliliğe inanmaları öğretilen ve ardından da kendilerini toplumsal olarak yapılandırılmış (örneğin bu türden bir hareketliliği mümkün kılabilecek eğitime erişimlerinin olmaması gibi) engeller tarafından sınırlandırılmış bulan işçi sınıfı kökenli gençler, tam da bu sebeple, aynen suçta yönelmek gibi, sapkın davranışlara da yönelebilerlerdi.

Fakat bu kuramlar, daha az konformist olan ve zamanın toplumsal kurumlarına daha eleştirel bakan, cezai yargılama sisteminin hiçbir zaman hata yapmadığına ve bütün suçluların kötü şeyler yapan kötü insanlar olduğuna ve benzeri iddialara inanmaya daha az gönüllü olan yeni kuşak sosyologlara pek de ikna edici gelmiyordu. Bu sosyologlar kuramsal çerçeve arayışında çeşitli kaynaklara başvurdular. Pek çoğu meseleyi kapitalizmin patolojik etkileri çerçevesinde analiz etmek gayesiyle Marksist yaklaşımlara yöneldiler ve burada aradıkları malzemeyi buldular. Bazıları da -bu “bazıları”na ben de dâhilim- araştırmacıların o zamanlar “toplumsal düzensizlik/*social disorganization*” adı verilen suç alanını araştırmaya başladıklarında bir şekilde unuttukları modası geçmiş sosyoloji kuramlarında sağlam bir temel buldu.

Kısacası, toplumsal yaşamın bu “sapkın alanlarına” ilişkin çabalar, mesleği ve günlük uğraşı “toplumsal sorunları” çözmek olan -yani kendileri için sorun yaratan etkinlikler hakkında bir şey yapabilecek konumda olan- insanlar tarafından işgal edilmişti. Dolayısıyla, “suç” zaman zaman -her zaman değil; çünkü hep olduğu gibi, suçların hepsini engellemek çok fazla zahmet gerektirdiği için ya da pek çok kişi pek çok suçtan menfaat sağladığı için suçların pek çoğuna göz yumuluyordu- birilerinin bir şeyler yapılması gerektiğini düşündüğü bir “sorun” hâline gelmişti. Bu “birileri”, genellikle üyeleri tam zamanlı olarak bu sorunla uğraşan bir kurum olabiliyordu. Nihayetinde, cezai yargılama sistemi olarak adlandırılan şey -polis, mahkemeler, hapishaneler- geleneksel olarak suçu ortadan kaldırma ya da en azından frenleme

işyle görevlendirilmiş bir kurumdu. Böylelikle, suçla mücadele ve suçu önleme aygıtı aynı anda oluşturulmuş oluyordu.

Bütün profesyonel gruplar gibi bu cezai yargılama kurumlarında yer alan kişilerin de korumaları gereken çıkarları ve perspektifleri vardı. Bu kişiler, suçun sorumlusunun suçlular olduğu fikrini verili kabul ediyorlardı. Dolayısıyla suçluların kim olduğu konusunda hiçbir kuşkuları yoktu: çalıştıkları kurumların yakaladığı ve hapse attığı insanlar. Yanıtlamaları gereken temel sorunun ne olduğunu da biliyorlardı: “Suçlu olarak tespit ettiğimiz bu insanlar suç saydığımız bu şeyleri neden yapıyorlar?” Bu yaklaşım, onları ve bu yaklaşımı kabul eden pek çok sosyoloğu da suça ilişkin geliştirecekleri anlayış için ağırlıklı olarak bu kurumların tuttukları istatistiklere dayanmaya götürdü; suç oranı, polise bildirilen suçlara dayanarak hesaplanıyordu ve bu da zorunlu olarak çok da doğru bir ölçme biçimi değildi: İnsanlar sıklıkla, işlenen suçları polise bildirmiyorlardı ve polis de çoğu zaman kamuya, sigorta şirketlerine ve siyasetçilere iyi bir iş çıkar-dıklarını göstermek için rakamlarla “oyunuyordu.”

Lakin, sosyolojik gelenekte köklerini W. I. Thomas’ın ünlü sözünde bulan alternatif bir yaklaşım da mevcuttu: “Eğer insanlar durumları gerçek olarak tanımlarlarsa bu durumlar sonuçları açısından gerçektirler” (Thomas ve Thomas 1928, s. 572). Yani insanlar, dünyaya ve bu dünyada ne olduğuna dair sahip oldukları anlayışlar temelinde hareket ederler. Sosyal bilim sorsunlarının bu şekilde ifade etmek, şeylerin nasıl sorunlu olarak tanımlandığı meselesini gündeme getirir ve araştırmamızı kimin ne tür etkinlikleri hangi şekilde tanımladığını bulmaya yönlendirir. Bu örnekte soru şudur: Kim hangi etkinlikleri suç olarak tanımlamaktadır ve bu tanımlamanın sonuçları nelerdir? W. I. Thomas’ın fikrinden hareket eden araştırmacılar, polis ve mahkemeler neyi suç olarak tanımlıyorsa onun “gerçekten” suç olduğu fikrini kabul etmediler. Suçlu addedilmenin ve suçlu muamelesi görmenin kişinin gerçekte yapmış olabileceği şeylerle hiçbir zorunlu ilişkisinin olmadığını düşünüyorlardı ve araş-

tırmaları da bunu kanıtlıyordu. Bir bağlantı olabilirdi; ama bu bağlantının varlığı mekanik ya da mutlak değildi. Bu da resmî istatistikleri kullanan araştırmaların hatalarla dolu olduğu ve bu hataları düzeltmenin oldukça farklı sonuçlar ortaya koyabileceği anlamına geliyordu.

Bu geleneğin bir başka yönü de bir duruma müdahil olan herkesin orada olup bitene katkısının olduğunda ısrar etmesiydi. Dâhil olan herkesin eylemi, istisnasız biçimde, sosyolojik araştırmanın parçası olmak zorundaydı. Dolayısıyla, işi suçun ne olduğunu tanımlamak ve onunla başa çıkmak olan kişilerin etkinlikleri de “suç sorunu”nun bir parçasıydı ve bir araştırmacı, bu kişilerin söylediklerini verili kabul edemez ya da çalışmasının ileri aşamaları için bir başlangıç noktası olarak alamazdı. Bu önerme yaygın kaniyle çelişiyordu. Oysa ilginç ve yeni sonuçlar ortaya çıkardı.

Hariciler (Outsiders) bu güzergâhı izledi. Hiçbir zaman bunun orijinal bir yaklaşım olduğunu düşünmedim. Daha ziyade, zanaatın geleneklerini izleyen iyi bir sosyoloğun yapması gereken budur diye düşünüyordum. Her bir yeni yaklaşımın, bilim tarihçisi Thomas Kuhn’un (1970) “bilimsel devrim” adını verdiği şeyi ürettiğini söylemek bugünlerde moda oldu. Fakat ben sapkınlığa ilişkin bu yaklaşımın kesinlikle devrim olmadığını altını çizmek istiyorum. Eğer illaki bir isim koymak gerekiyorsa; sapkınlık alanındaki sosyolojik çalışmaları olması gereken yere çeken bir “karşı devrim” olduğunu pekâlâ söyleyebilirsiniz. (“Cole, 1975”teki ilginç tartışmaya bakabilirsiniz.)

Suçtan bahsederek başladım. Ama şimdi son paragrafta bu alana “sapkınlığa” ilişkin çalışmalar üzerinden gönderme yaptım. Bu anlamlı bir değişimdir. “Sapkınlık” kavramı, ilgimizi kimin suç işlediği sorusundan daha genel bir soruna kaydırır. Kolektif eylemin mevzubahis olduğu her yerde insanların bir şeyleri “yanlış”, yani yapılmaması gereken şeyler olarak tanımladıklarına ve genellikle diğerlerini bu şeyleri yapmaktan men etmek

için adımlar attıklarına dikkatimizi çeker. Bunu yaparak da bizi bu süreçte söz konusu olan bütün etkinlik türlerini incelemeye yöneltir. Bu etkinliklerin hepsinin, kelimenin taşıdığı tüm anlamlar dikkate alınsa dahi, “suç” addedilmesi mümkün değildir. Bazı kurallar belli bir grupta sınırlıdır: Dinî kuralları takip eden Yahudiler “koşer”¹ olmayan yiyecekler yememelidirler ama diğerleri bunu yapmakta özgürdürler. Bazı kurallar da sınırlı bir etkinlik alanını yönetirler. Spor ve oyun kuralları böyledir: Satranç kurallarını ciddiye alan biriyle satranç oynamadığınız sürece, satrancı nasıl oynadığınız fark etmez ve kuralların ihlaline ilişkin yaptırımlar sadece satranç kulübü üyeleri için geçerlidir. Fakat bu her iki toplulukta da -dini bütün Yahudiler ve satranç kulübü üyeleri- kurallar koymaya ve bu kuralları ihlal edenleri bulmaya ilişkin aynı tür süreçler işler.

Bir başka açıdan ise bazı davranışlar doğru olarak algılanmayabilir. Ancak bu davranışları konu edinen yasalar mevcut olmayabilir. Dolayısıyla bu enformel kuralları ihlal eden kişiyi cezalandıracak organize bir kurum da mevcut olmayabilir. İlk bakışta çok da önemsenmeyen bu davranışlar adabı muâşeret kurallarına uymamak gibi sıradan bir ihlal olarak değerlendirilebilir (örneğin kusmanız gereken bir yere kusmanız gibi). Sokakta kendi kendinize konuşmak (elinizde bir cep telefonu yoksa eğer) sıra dışı bir durum olarak algılanacak ve insanların sizin biraz tuhaf olduğunuzu düşünmelerine sebep olacaktır. Ama çoğu zaman bu davranışınıza karşı bir şey yapılmayacaktır. Arada bir ise, bu sıra dışı eylemler başkalarının sizin basitçe “kaba” ya da “tuhaf” biri yerine, “akıl hastası” olduğunuzu düşünmelerine sebep olabilir. Bu durumda yaptırımlar işin içine girer ve size hastanenin yolu görünür. Doktora programından arkadaşım olan Erving Goffman, özellikle akıl hastaneleri üzerine olan çalışmasında bu türden olasılıkları çok ayrıntılı bir şekilde incelemiştir (Goffman 1961).

1 T. S. N.: Yahudiliğe göre, yenilmesinde ve kullanılmasında dinen bir sakınca bulunmayan helal ürünler.

“Sapkınlık” kavramı, Goffman, bendeniz ve diğer pek çok kişi tarafından bu ihtimallerin tümüne gönderme yapmak üzere kullanıldı. Karşılaştırmalı yöntem kullanarak pek çok durumda pek çok biçim alan ve bunların arasından yalnızca birinin suç olarak değerlendirildiği temel süreci kavramaya çalıştık. Önerdiğimiz çeşitli formülasyonlar hem çok dikkat çekti hem de çok eleştirildi. Bunların bazılarını elinizdeki kitabın son bölümünde değiniyorum. Fakat zaman içinde “etiketleme” ve “sapkınlık” soruları etrafında çok büyük bir yazın gelişti. Kitabı, bu yazının ayrıntılı bir tartışmasına yer verecek şekilde revize etmedim.

Kitabı yeniden revize ediyordum eğer, seçkin Brezilyalı kent antropoloğu Gilberto Velho’nun (1976, 1978) bu yazına kazandırdığı fikre çok büyük bir ağırlık verirdim. Velho’nun geliştirdiği fikrin bazı okurların anlamakta zorlandığı çelişkilere açıklık getirdiğini düşünüyorum. Velho’nun müdahalesi, yaklaşımın yörüngesini hafiften değiştirerek ve aşağıdaki soruları sorarak meseleyi “suçlama sürecinin” kendisine odaklamak yönündeydi. Kim kimi suçluyor? Bu kişiler, suçladıkları kişileri ne yapmış olmakla itham ediyorlar? Hangi koşullar altında bu ithamlar, başkaları (en azından bazıları) tarafından da kabul görmek anlamında başarılı oluyor?

Sapkınlık alanında çalışmaya devam etmedim. Fakat sanat sosyolojisi alanında yıllardır yapmaya devam ettiğim çalışmalarında aynı düşünme biçiminin daha genel bir versiyonunun da işe yaradığını fark ettim. Sanat alanında da benzer sorular gündeme gelir; çünkü neyin “sanat” olup olmadığı hiçbir zaman açık değildir. Dolayısıyla da sapkınlık alanında mevzubahis olan aynı iddialar ve süreçler burada da gözlenebilmektedir. Söz konusu sanat olunca, şüphesiz, kimse yaptıklarına sanat adının verilmesinden gocunmaz. Sapkın etiketlerinde çoğu zaman söz konusu olanın aksine, sanat alanındaki etiketleme kişiye ya da yapılan işe zarar vermez. Tam tersine, etiketleneni daha değerli kılar.

Kısacası, sapkınlık alanında benim ve başkalarının açtığı yol hala canlıdır ve ilginç araştırma fikirleri geliştirme kapasitesine sahiptir.

Son olarak *Outsiders*'ın Türkiyeli okurla buluşuyor olmasından çok mutlu olduğumu da ifade etmeliyim. Bunun için Heretik Yayıncılık'a ve dostlarım Şerife Geniş'e ve Levent Ünsaldı'ya müteşekkirim. Umarım kitaptaki fikirler, Türkiyeli okurların kendi toplumları üzerine düşünmelerine ya da en azından toplumsal yaşamın işleyiş biçimlerine dair yeni sorular sormalarına ve yeni araştırma yöntemleri geliştirmelerine ve böylelikle de çağdaş dünyanın sorunlarıyla baş etmenin daha iyi yollarını bulmalarına yardımcı olacak niteliktedir.

Howard S. Becker, Paris, Ekim 2013

KAYNAKÇA

- Cole, Stephen. 1975. "The Growth of Scientific Knowledge: Theories of Deviance as a Case Study," Lewis Coser içinde, derleyen, *The Idea of Social Structure: Papers in Honor of Robert K. Merton*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, ss. 153–174.
- Goffman, Erving. 1961. *Asylums*. Garden City: Doubleday. *Heretik'te* yayına hazırlanıyor.
- Kuhn, Thomas. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lemert, Edwin McCarthy. 1951. *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Tannenbaum, Frank. 1938. *Crime and the Community*. Boston, New York: Ginn.
- Thomas, W. I. ve Dorothy Swaine Thomas. 1928. *The Child in America: Behavior Problems and Programs*. New York: Knopf.
- Velho, Gilberto. 1976. "Accusations, Family Mobility and Deviant Behavior." *Social Problems* 23: 268-75.
- _____. 1978. "Stigmatization and Deviance in Copacabana." *Social Problems* 25:526-530.